

ÁLLATOK VÉDELME.

fi kolozsvári Állatvédő-Egyesület havi közlönye.

Szerkeszti:

ÉBER ERNŐ.

Kéziratok a szerkesztő nevére Dedk Ferencz-utca II. sz. kéretnek. Előfizetések és pénzküldemények az egyesület pénztárosa Virányi István úr (Hosszú u. 9 sz.) címére intézendők.	Tagoknak tagsági díj fejében jár. Előfizetési ár: Egész évre — — — — 2 kor. — áll Fél évre — — — — 1 kor. — áll Számonként — — — — kor. 20 áll	
IX. évfolyam.	Kolozsvár, 1904. Május.	5. szám.

TARTALOM: Leonardo da Vinci és az állatok. — A ló. *Dr. Rodiczky Jenő.* — A kutya és az ember. *Serényi Gusztáv.* — *Állatvédelem és állatvilág:* Állatvédelem és embernevelés. — Állatvédők törvénykönyve. — A kigyó mint háziállat. — Egy francia generális állatvédő rendelete.

Leonardo da Vinci és az állatok.

Nem azt az elragadtatásig fokozott tetszést akarjuk szóvá tenni, melylyel a nagy Leonardo az állatokat, különösen a nemes páripákat szemlélte; ez természetes s a renaissance korától a mai napig minden művész sajátja.

De hogy Leonardo a legtöbb, sőt lehet mondani valamennyi kortársával és tegyük hozzá a mai korban élő olasz honfitársával elientétben helyezkedve az állatokkal szemben, meleg érzéssel tanúsított s hogy sorsukról buddhista tanok és Schopenhauer elvei szerint foglalkozott, ezt akarjuk előtérbe vonni. Egy bécsi nő, Marie Herzfeld könyvet írt, melynek címe: Leonardo da Vinci a bölcsész, a kutató és költő. E könyvben felemlíti Leonardo összes műveit, ezekkel nekünk, egy cikk keretén belül lehetetlen foglalkozni.

Mig valamennyi munkája félben maradt, addig egy régi állatkönyve, a „Bestiarius” szinte teljesen be lett fejezve. Bámulatos, hogy ő kikutatta a természetet, ilyen feljegyzéseket csinált valódi és képzelt állatokról: A delphin szúros hatuszonyaival a krokodilt megöli, mert ellenfele alá veti magát s összeszurkálja hasát. Vagy: a vipera farkával betömi fülét, hogy ne hallja a

varázs éneket. De lehet a többi feljegyzéseiből tátni, hogy Leonardo komolyan foglalkozott az állatok sorsával, az emberekhez való viszonyával s ezért édekes a Bestiarius is. A mai világban, ha valaki az állatokról írni akar, összeszedi valamennyi e tárgyról megjelent jelesebb műveket, hogy tapasztalásai, tanulmányai útján szerzett tudását kibővitse. Így tett Leonardo da Vinci is s könyvtár hiányában feljegyzett mindent, mit e téren hallott. S a Bestiarius phantasticus feljegyzései között vannak egész helyes megfigyelések, sőt lehet mondani, ezek vannak nagyobb számmal. Olvashatjuk például a párduczról: „Ez, ha a belei már ki is lógnak, még mindig küzd vadászszal és kutyával.“ A nőstény oroszlánról pedig, hogy fiaíért küzdve behunyt szemmel várja a kegyelemdőfést, nehogy a fegyver látása gyávává tegye s letéritse kötelessége útjáról. Egész tárházát találni a vonzó történeteknek némely állatról, a melyekben hol a hermelin, hol a vad szamar, a fürj, a holló, mint a tisztaság, megtartóztatás, hűség jelképe van feltüntetve. Ezek a történetkék sokszor csak jelképek, mégis, a ki az állatok iránt érez, örömmel jegyzi fel.

Feljegyzéseiből látszik, hogy inkább hasonlít a mai korban élő nyugat-európai emberekhez, melyek közül jellegzetes a következő: Egy helyen például elítéli azokat, kik tudományos munkákat rövid, kivonatszerűen adnak vissza. Igaza van, mikor e siető, türelmetlen embereket elítéli. »Maradjanak ezek — kiált fel mérgesen — az állatok társaságában, társaságukban kutyák és más ragadozó állatok legyenek, kik nyomon követik őket.« Hirtelen a haragból lágy hangba csapva át, mondja: „És kövessék az ártatlan állatok őket, kik nagy hó idején a házak elé jönnek és mint gyámjuktól, tőled alamizsnát kérnek.“

Feltehető, hogy Leonardo ez „ártatlan állatok“ alatt a varjakat értette, ezek kövessék nyomon a hamis tudósokat, a varjak tudniüllik akasztófa madarak. Bizonyosan örömet szerzett neki hogy így írta körül jámbor kivánságát: „Eis korakas apienai“ „hordja el magát a varjakhoz“ már a görögöknél is jámbor kivánság volt, egyértelmű <menj az akasztófára> kijelentéssel. De mikor Leonardo ír a télen szükségét szenvedő madarokról, annyira ellágyul, hogy egy pillanatig e vonzó kép mellett maradva hozzát teszi e szép szavakat: <az állatok gyámja.>

E gyámságot a lehető legrosszabbul teljesíti az ember, ez Leonardo véleménye. Az emberről így ír: <Az ember a leggonoszabb állat a földön, ki a többi állatoknak szomorú és mélt-

tatlan sorsot szerez.“ Innyed jóvoltából magadat valamennyi állat temetőjévé titted. És nem csak az embernek az állathoz, hanem az állatok egymáshoz való viszonyához is hozzászól s kérdi, miért nem tiltotta el a természet, hogy egyik állat a másik halálából éljen? «A természet sok állatnál inkább mostoha, semmint édesanya.» Elegikusan teszi hozzá: „Mi életünket mások halálából tápláljuk.» Pedig sok tekintetben ezek annyit érnek, mint mi. Az ember sok meggondoltsággal bír, melyek legnagyobb része üres és hamis; az állatoknak kevesebb van, de ez hasznos és igaz. Jobb a kis biztosság, mint a nagy hazugság.“ Minden tréfás rejtvényében, jövendöléseiben folyton az embereknek az állatok iránti kegyetlenségéről ír. Felemlíti például, hogy husvétkor szokás kis bárányokat és kecskegidákat tömegesen ölni s az olasz városok és falvak utcái visszhangzanak a kecskének a gyermeksíráshoz hasonló hangjától. A «strage degli innocenti» a bethlehemi gyermekölésre emlékezteti. Visszatér még Herodes kora: ártatlan gyermekeket szakítanak el dajkáiktól és kegyetlen, nagyszájú emberek megölik őket. Sokszor variálja ezt a gondolatot „jóslataiban“ és a szegény üldözött szamar sorsáról is szól, mely „másnak rabszolgája, a nélkül, hogy valaha jót élvezne, a helyett, hogy a vágzett szolgálatokért jutalmat nyerne, borzasztó kínzásokkal fizetnek, életüket mindég kínzójuknak (malfattori) szentelik.

Ha már most össze vetjük e részleteket Vasari elbeszéléseivel, Leonardo összevásárolt a madárpiacon kis énekes madarakat, hogy vissza adja nekik szabadságukat, — oly cselekedet, mely a buddhista kínaiaknál különös jámbor cselekedetnek számítatott be, úgy azt a benyomást nyerjük, hogy a renaissance eme nagy embere sokkal komolyabban, mélyebben fogta fel azt a viszonyt, mely az ember és állatok közt létezik, mint azt akkor kortársai tették. Másrészt nem szabad nagyon messze mennünk, föltennünk, hogy minden finomsága, szánalma és jóakarata mellett, ilyen érzelmeknek megengedte volna művészetét és nyugalma zavarni. Egy rendkívül finom megjegyzéssel, mely Dr. Seitschick tollából került, tárjuk cikkünket: »Leonardo« félt a heves érzelmektől.« „Hol legmélyebb az érzelem, ott van a legnagyobb martyrium“ jegyezte fel egyszer. A tájdalom nem hatolhatot nagyon mélyre, mert élénk kedélye hatalmas ellenszer volt. Amellett meleg érzelmeiben is mértéket tartott, mit tapintata jelelt ki neki.

A lovakról.

»A lóismeret a leghatártalanabb tudomány. Egy tárgy sincs, melyben a jóról való képzelet oly különbéle — s a módinak anynyira alája vetve volna.«
S z é c h e n y i.

Tér és idő! A kettőn diadalmaskodni az emberiségnek legmerészebb és legszebb vágyakozása!

A létért folytatott küzdelemben a ló bizonyára régen elpusztult volna s az emberiség még nagyon távol állana eddigi kulturállapotától, ha végzetük nem utalja őket egymásra! A ló ugyanis hosszú évezredek óta — **Bunsen** 100.000 évről beszél — hűséges társa az embernek, aki ezen nemes állatot legjelentékenyebb tulajdonsága, a gyorsasága után nevezte el. A „magyar nyelv névtára“ szerint a lónak neve „ló“ elvont gyökélem és az »ó« igeneves képzőből (lo-ó összevonásából) alakult. Az elvont gyök, a ló pedig élénk mozgást, haladást jelent. A magyar elnevezéssel rokon a sinai lo, a vogul lu, az orosz lohad, a délorosz loska és a csagatáj ulag, valamint az új görög alogo. A ló általános neve héberül sus, arabul feres, khinaiul me, ind nyelven assuum, örményül tsin, törökül at, hindosztánul gora, malájul kudo, egyiptomul hossan, koptul thor, aethiopol fars, kelta és bretonnyelven march, angolul horse, izlandul hross, svédül hast, dánul hest, hollandul paerd, németül Pferd, olaszul cavallo, spanyolul caballo, románul cavalh, portugálul cabalho, szerbül konj, lengyelül kon.

»Mint Ceres lisztes gyümölcsei, a ló is elválhatlan társa a teremtés urának!« — mondta **Humboldt**; ennek folytán — fűzhetem hozzá — a legmélyrehatóbb befolyással volt és van az emberiség sorsára, mind e mai napig. Haladást jelez a forgalom, melynek nevét köszöni és haladást jelez a ló tellépte is a népek életében.

Évezredekken át ugyanis az a fontos hivatás jutott a ló osztályrészéül, melyben mai napság a gőz- és villanyerővel osztózik. Az ember és a ló egymásra voltak utalva az idők kezdete óta. Természettől fogva a ló félnék, tehetetlen állat, melynek fő védelmi eszközei a patái, bár különben harapni is tud, mint a **Bernhard** weimari herceg csatalóvai, melyek arról voltak híresek, hogy az ellenséget harapták. Ez az állat általában a

defensivára látszik utalva lenni. Megriad a farkas szagától, sőt megijed a jámbor szamár hosszú füleitől is; bátorsága csak akkor tér — állítólag — vissza, ha a szamár a füleit lekonyítja. Az ember pedig röghöz láncolt lény volt mindaddig, míg a ló gyorsasága szárnyakat nem kölcsönözött neki. Ezzel felébredt tettvágya és hódításra irányuló ösztöne is.

A ló és ember közt észlelhető benső ragaszkodás csak kifejezése amaz ösztönszerű érzésnek, hogy egymásra vannak utalva. Egymagukban ügyefogyottak, tehetetlenek; egymással és egymás által ellenben csodával határos tetteket vihetnek véghez. A lovasember csak lovával képez egy egészet. Hogy a lovas szuggesztív hatással van a lóra, ki merné tagadni? És másfelől a lovasnak lovába helyezett bizalma, hogy csodás erőt kölcsönözhet neki, szintén tagadhatatlan. Jellemző e tekintetben az arab közmondás: „a z a s s z o n y t a f é r j , a l o v a t p e d i g l o v a s s a t e s z i ,“ mert a jó lónak jó lovas kell, amint, hogy a jó lovas is megkívánja a lovat, mely vele érez és megérti őt.

A S z e l e s t e y huszárja legfeltétebb kincse — a lova után úgy sóhajt fel, mint más ember a kedvese után: „Hej csak azt tudnám, mit csinál a — Ráró?“ Hja, mert a „Ráró“ a huszár énjének olyan kiegészítő része, mint az olló egyik kése; mert sokszor nehéz meghatározni, mi része van valamely „bravour“-ban a lónak, és mi a lovasának? Ama szervezetben, melyet a görög a Kentaurosban jelképezett, és amelyet mi lovasnak nevezünk, az ember a kormányzó agy, amelynek legintenzívebb működésének sem volna hatása, ha a ló nem adná oda izmait az utolsó lélegzétvételeig? De a lónak nemcsak engedelmes izomereje van, hanem oly esetekben, ha a lovas esze elhomályosodik, ritka értelmi erejét is kezdi érvényesíteni. Kiragadja megsebesült urát a csaták veszélyeiből, vigyázva lépeget alvó lovasa alatt s az egyszeri pityókös huszár is, — midőn azt kérte, hogy csak nyeregbe emeljék fel, — alighanem többet bizott lova eszében, mint a saját magáiban.

Van-e — a szó valódi értelmében vett — lovas, aki még nem érezte azt a sajátságos öntudatot, amely lényüket elfoglalja, amint a kengyelbe hágtunk? Hiába, más ember az ember nyeregben és más gyalogszerrel; azért oly nehéz a gyalogló ideálnak versenyezni a lovas eszményképpel! Lám, a költők alá is lovat adott a hitrege: a szárnyas Pegazust!

Én azt hiszem, hogy tulajdonképeni vad ló nincsen is

már. A Gobi puszta lovait csak elvadultaknak tartom, amint ezt biztosan tudjuk Peregua y és Argentina vad lovairól, melyek a Don Pedre di Mendoza által 1535-ben szabadon bocsátott andaluziai lovak ivadékai. Nem igazi vad állat az, melyet még csapatban is egy közönséges ordas halálra ijeszt! Méltán kérdehetnők: vajjon ebből a fajból, vagy nemből való volt-e az, a harci ló, melyről már Jób. (ki Krisztus sz. előtt 1500—2000 évvel élt Uz tartományban, Észak-Afrikában) egy lelkes ódában emlékezik meg? A Jób könyve 39-ik részében ugyanis ezek olvashatók: „Adsz-e a lónak erőt, vagy körül veszed-e torkát nyerítéssel? Felszökteted-e azt, mint a sáskákat? Az ő büszke hortyogása mily retentő! A földet kapálja körmével, merészen ugrál, eléjük megy a fegyvereseknek. Megveti a félelmet és nem hátrál a kard előtt. Rajta (azaz lovasán) zörög a tegez és villog a dárda, a paizs. Prüszögve és tombolva száguld a földön, s nem marad veszteg, ha megriad a harsona. Midő n halja a kürtöt azt mondja: »Hah!« Távoiról megérzi a harcot, a vezérek intését és a sereg ujongását.“

A ló leszármazására vonatkozólag fölemlithető, hogy annak, csontváza i a vizözön előtti korból már elég gyakoriak és nem ritkán mammuth és tigriscsontok társaságában fordulnak elő. Érdekes az is, hogy — bár Amerika felfedezésekor ott a lónak egyetlen képviselőjére sem akadtak. Darwin Dél-Amerikába is a fosszsil lóra talált. Hayden Észak-Amerikában a Nabraska völgyében az egyptásak őt nemét lelte, nevezetesen a hipparion, protohippus, meryhippus, hipohippus és parahippus nevéket. Ma már az Egyesült-Államok harmadkori és utóharmadkori képleteiből tizenkét fosszsil lófaj ismeretes.

Az ázsiai ősnépnek a ló már harci társa volt, amelyet „acva l“ -nak nevezett. (A szanszkrit acu annyi, mint: gyors, sebes.) A Mahabharata ind eposzban a ló gyorsaságának jellemzésére egy igen eredeti kép olvasható. Nal négy tüzes lovával oly gyorsan szállítja Rituporu királyt, hogy ennek elejtett köpenye csak akkor hull a földre, mikor a kocsi már több mértfölddel tovább haladt.

A szanszkrit hősköltemények daliái csupa hippologusok és kocsisok!

De lónyuzó is akad már az ősrégi korban. A „Zend-Avesta-ban egy Kerecaspa uralkodóról tétetik említés, kinek neve szó szerint a fordításban annyit tesz, hogy „soványlovú.“

Ez a soványlovu-király nem kevesebb, mint száz ménlovat kér magának a mennyei ősviztől.

A kocsis-sportra vonatkozólag olvassuk, hogy Surgas napisten hét loval hajt: Agin tűzisten vöröslovu kocsin jár. Indrás kocsiját ezer fakó vonja. Magának a harcosnak a neve »ratka aeslav« annyit jelent, hogy szekeres járműven (ratka) álló; mert hát eleintén nem a nyeregből, hanem a kocsiféléről folyt a viadal.

A harci szekér elé természetesen csak két ló volt fogva, melyek néha csöngetyűkkel voltak ékítve. Ime, a csengős-bongós négyes fogat első nyoma. A debreceni polgármester tehát, aki ötösfogaton jár, tulatesz Surgasz és Heliosz napisteneken is!

A lónak jelentékeny szerepe jutott ősrégi időktől fogva, mint áldozati állatnak is, Kelet-Indiában egy évig szabadon legettették az áldozatokra kiszemelt állatokat s ha el nem lophatták ezen az idő alatt, alkalmas áldozatul tekintették; a miből kitűnik, hogy akkor is volt már „lőkötő.“ Említés tétetik nyolcszáz olyan fehér lóról is, melyeknek egyik füle fekete volt. Szó van különben az ind eposzban a legkülönösebb színű lovakról is, minél meggondolandó, hogy ha néhány ezredév múlva valaki olvasni fogja a középkori latin lószin elnevezéseket és az olyan műszavakat, mint almás-pej, egér-fakó. (németül fliege nschimmel. Sommerrappe stb.) Izabella stb. — hát aligha alkothat magának helyes fogalmat arról, hogy milyen színű is volt az illető ló?

A fakó, a világossárga és az izabella színű lovat különben a mostani nemzedék sem tudja mindig megkülönböztetni. Fakó ló az, melynek bőre palaszürke, szőrmeze sárgaszínű, sörénye és farka fekete, hátán is egy fekete csík vonul végig, szemzavárványa pedig dióbarna. Legállandóbb szín az egérfakó, melynél semmiféle jegyek nem szoktak előfordulni. Az izabella sárgaszínű ló, világos sörénnyel, farkkal és bőrrel, sárgás patákkal, csókaszemmel. Különben ritka, akárcsak a fehéren született sürke.

A régi Indiában még fölemlítendő, hogy ott már egy külön lóidomító (trainer) osztály is létezett, melynek tagjairól föl van jegyezve, hogy körben tudtak hajtani és hogy futóversenyeket rendeztek. Hogy a ló ősrégi kísézője az embernek, bizonyítja az is, hogy Khinában a lónak ábrája az elsőrendű írásjelek közt foglal helyet. Szekérről a Kristus születése előtti harmadik évezredben történik említés; a Krisztus sz. előtti második század elejéről pedig Ta-Vano vérizzadó lovairól van szó, ami különben

nem ujság a magyarnak, mert parasztlovaink egyik sajátosága a vértorlódás, mely tavaszszal, májusban áll be, midőn a gyepe kicsapott lovaknál a hirtelen bőséges takarmányozás következtében a külbőr likacsaiból kiserkennek a véredvek.

A fennebbieken elmondottaknál természetesen mindig csak holmi kerekcs járműről volt szó, mert a modern értelemben vett kocsi, a szijakra felfüggesztett bricskától a „féderes“ hintóig, ami különleges magyar találmányunk, amely tőlünk terjedt el nyugatra és mint elnevezés is indigenátust nyert a németben, angolban (kutsche, coache) egyaránt.

A „karikás“-nak ugyan nyomát találjuk az asszír lovasoknál is, de már a magyar nyereg is a mi különlegességünk.

Eleintén persze bőréen ülték meg a lovat, bár Asszírja mesés királyasszonyáról Diodor már elmesélhette, hogy egy ízben csupán táborának nyergeiből 17 stádium magas hegyet rakatott! Az asszír hadvezérek nagyon cifra haici szekereken jártak és rövidnyelű ostort használtak. Az asszírjai szoborműveken látható lovakban Lajard már a mai arabs ló típusát vélte felismerni, ami legalább nagy képzeletre mutat, mert az arabs ló egy aránylag kései kornak tenyészfajtája.

Perzsiának — Xenophon szerint — Cyrusig nem volt lovassága. Cyrus költette fel a persákban a lo iránti előszeretetet annyira, hogy a később nemzeti szenvedélylyé vált, amikor a perzsák a nemesség jelzéseül az „aspes“ szótagot (annyi mint ló) ragasztották nevükhöz, akár a görögök a „hipposz“ ragot, vagy ahogy az angol az Esquire szót bigyeszti neve után.

A ló befolyását és jelentőségét a társadalmi élet fejlődésére a középkori nemes osztályok elnevezései is mutatják. A chevalier a francia cheváltól származik. A francia marquis, az olasz marchese, a spanyol marques, valamint a német marschall és markgraf a kelta marchtól (ló), a connetable név pedig a „comes stabuli“-tól (értelme főlovászmester) ered.

Darius Histaspesről regélik, hogy egy fehér jós ló nyerítésének köszöné koronáját. Cyrus meg arról is nevezetes, hogy a lovasposták intézményét ő hozta be.

A nagy perzsa király babyloniai méneseiben Herodot szerint (I. 192) 800 ménló és 1600 kanca találtatott; Xerxes táborában pedig 80,000 lovaszt számláltak (Herodot 7, 87).

Lovas nemzetekül említik az ókori írók továbbá a baktói-

nusokat, médusokat, parikánusokat és szagarthusokat, kik a pályavetésben is remekeltek hadviselésükben, mint ami Hunyadi-huszáraink a szabadságharcban! Kitűnő lovasok hírében állottak a parthusok is, kik cselfutásaikkal igen veszélyes ellenségekké váltak. »Timet miles sagittas et celerem fugam« — énekli Horatius. Vegetius érdekesen beszéli el, miként szoktatták lovaikat a kellemes poroszkálásra.

A görög mythologia szerint a napisten Heliös, ki négyes fogatot hajt, sőt az ő négy lovának neveit (Chronos, Aëthon, Astrape és Broute) is megörökítette Klie a hálás utókor számára csak úgy, mint Agamemnon király „Podargos“-a és Aelhe-je és a bős Achilles »Xanthos“-a és „Baltos“-a neveit, a kikkel gazdájuk társaigott. (Homér Iliásának XIX. éneke 400). De Hektor is megintette lovait, hogy hálálják meg most a jótartást az achaiusok gyors üldözésével. (Iliás, VIII. 185.) Megérthetjük, hogy olyan lovak, amelyek istenektől származtak és halhatatlanok voltak. Patroklesz halálán sirtak és sörényüket nagy gyászukon a föld porában fűdették! (Iliás, XVII. 437.)

De nem csak Ilion falai alatt emelkednek ki a görög lovak dicső alakjai, hanem Oülimpiában is, hol emlékoszlopokkal bírtak. Knakias, Samos, Aura, Lykus, Phoenix és Korax. A Nagy Sándor »Bukephalosz“-a (Demerathosz korinthei király ajándéka) épp oly híres ma is, mint Caesar emberlábu lova, melyen ő Rubikonon átkelt. Nauthosz nevű lova megjövendölte gazdájának — Achillesnek — végzetét, míg „Arzell“-a Sejan lova pedig maga volt a végzet, mert minden gazdája névszerint Dollabella, Cájus Campius, Marcus Antonius és Mejedus egyformán gyászos végzett értek.

Hellaszra visszatérve, sziklás szigetei nem voltak alkalmasak a lónevelésre; ellenben lakedaimon, Argos és Thesszália lógelelőinek nagy híre volt.

A görögök Thesszalia lakóit tartották legjobb lovasaiknak. A kentaurosok mythosát valószínűleg az első lovasok látása keltheté föl a szigetlakó görög nép agyában, amelynek hitregéje szerint Athéne (innen van Hippias mellékeve) volt az, aki Belerophont a lovaglásra tanította. A négyes fogatu szekeret Erich-teusz (a Hephaisztosz és az Aglauros szülöttének) találmányának tartották a görögök.

Nagy lótenyésztő hírében állott a trójai Erichtionosz, kinek

ménésében 3000 kanca élte világát. Ha az ilyen kanca Boreasz-tól megfogant, érthető, ha csikója végig szaladt a vetéseken, hogy egy kalászuk sem görbült meg, mint Homér éneкли.

Dr. Rodiczki Jenő.

A kutya és az ember.

(Nappali álom.)

Irta: Serényi Gusztáv.

A kutya és az ősember régesrégén, talán még az „idők eleje”-kor véletlenül találkoztak egymással valahol a földkerekség vadonában. A kutya pillantotta meg előbb a teremtés urát, aki épp egy barlangi medve után lesett, akitől már rég irigyelte a kényelmes barlangi odút, amely nem volt olyan szellős, mint az ember addigi sárkunyhója, ahová becsapott zivatarkor az eső, amelynek vedlett sásfonadéka közt átalsüvített a hűvös északi szél s amely ellen párducz-bőrt hiába öltött fel az ősember.

A kutya meglepetten állt meg az erdei tisztás szélén, egy bokor mögött; előre nyújtott nyakkal, lélekzetfojtva nézett a sűrűn át. Még eddig sohase látta az embert, aki egyenesen járt-kelt, mint a gyertyaszái, kómerev arczát nagy sörény körítette, amely leomlott a bronzszínűre égett mezitelen vállára. És a kezében fegyvert szorongatott. . . . Amint körüljártatta saste kin-tetét a rengetegben, pillantása szinte átalsurta a sűrűt, arrafelé is, ahol a meglepett kutya kémlelve állt. Az állat ott a bokor mögött összeremegett ettől a nézéstől és ama különös lángtól, ami az ember mélyen ülő szemeiből csapott elő.

A kutyán halálos félelem vett erőt. Maga se tudta, hogyan és miért? de a háta megrogygyant, a farkát behuzta két lába közzé és lesütötte a szemét mélyen a földre. Az ősember azonban nem hederített rá. Vagy tán észre se vette. S ha felfedezte volna is a lombsűrűségben, nem pazarolta volna rá nyilvessző-jét. Mert a kutya sovány volt és zörgős csontu, szemeiből kiabált az éhség és egyáltalán nem kínálkozott vadászsákmány gyanánt. De meg most egyéb is lekötötte az ember figyelmét. Valami furcsa zaj törte meg az őserdő csöndjét, czammogó léptek zaja hallatszott, morgás és erős szuszogás, mint a fujtatóé. A kutya jól ismerte már azt a zajt. Még szét se nyílt szemközt

a rekettyés. már tudta hogy a vadon rettegett uralkodója közeledik, a barlangi medve.

Az ősember éppen erre várt. Éles hallása már neki is jelezte közelgő ellenfelét, sietve huzódott meg egy lepidodendron törzse mögé, mely a sziklabarlang nyílása előtt állt és fegyvereit rendbe szedte, mozdulatlanul várt.

A kutya egy pillanatra elfeledte iménti remegését és most kíváncsian leste, hogy mi fog történni. Sejtette, hogy a tisztáson, amelyre hosszú árnyékokat vetettek a hanyatló nap sugarai, harcz készül életre-halálra... és — okát nem tudta adni — de remegett a hatalmas ember életéért. A vadállat szuszogása, amint recsegve tördelte utjából a galyakat, már egészen a közelből hallatszott. A kutya loppal az emberre tekintett és bámulva látta, hogy annak egyetlen arcizma se rándul. Kezdte tisztelni az embert.

Ezalatt szétvált a bozót a tisztás szélén és megjelent ott a medve. Hatalmas, szürke, ökörnyi példány volt, tíz láb hosszú és vagy öt láb magas a válpereczek közt, melyek mint hegy álltak ki az állat testéből és lejtősen ereszkedtek alá, elől a zömök nyak és hátul a kurta lábak irányában. Mellső és hátsó talpai egyformán iszonyatos karmokkal voltak felfegyverkezve.

Mintha az a hus- és csontkolosszus megejtett volna valamit, nem indult el mindjárt a barlangja felé, vesztegelt kis ideig, eltátotta rengeteg állkapcsait és elbődült. Majd hegyezni kezdte apró kerek füleit, szaglászva jártatta körül orrát és egyszerre csak fennakadt tekintete a lepidopendron irányában, ahonnan, mintha a földből bujt volna ki, előtöppan az ember. A vad meglepetve nézett rá, behuzta kilógatott, nagy szederjes nyelvét és kíváncsian lépett egyet előre, mintha kérdezte volna:

— Ah, hát ilyen furcsa állat is él itt az őserdőben? Ki vagy te és mit keressz az én birodalmam határain belül?...

Fürkészsze nézett belé az ember két szemébe, de elkapta onnan tekintetét, mintha magába a napba tekintett volna. Különös nyugtalanság fogta el, akárcsak a meglapuló kutyát az imént, de aztán nyomban elszégyelte magát. Hogyan, ő féljen ettől a semmitől, ettől a gyengék gyengéjétől, akit hatalmas talpának egyetlen ütésével leteríthet az avarra; ő rettegen, akit nem ijeszt meg a rettenetes dinotérium közelléte se, pedig annak lépései alatt remeg a föld, mint vulkántomboláskor, ordításától pedig mérföldekre zug a fák birodalma. Az maga a végítélet....

míg emez itt egy semmi, egy pely, a kinek se karmai, se éles tépőfogai nincsenek és lépése után felegyenesedik a gyöngé virágszál is, a melyet a fűbe taposott....

Igy elmékedett a barlangi medve, — de azért mégse mert többé ama villámló szemekbe nézni. És a bozótban figyelő kutya titokban örült annak, hogy ime a rettegett, az első elseje, az erdők deszpota diktátora lekushasztja tekintetét a földre, akár a gyáva nyul.

Az ember ezenközben felemelte iját. Célzott és lött. A nyivessző suhogva szelte a levegőt, elérte a tétovázó állatot és megállt rengeteg szügyében, mintha oda teremtdött volna. A kutya a bozótból izgatottan leste a fejleményeket. Nem értette a dolgot. Az ő szük koponyájában felfordult minden logika, amidőn látania kellett ama különös csodát, miként osztotta a félelmetes hatalmu ember távolról a halálos sebeket, anélkül, hogy egyetlen lépéssel is közelebb jött volna bajvivásra szólított ellenfeléhez... A medve is meg volt lepetve. Hátulső lábaira rogyott, mintha csak villám sujtotta volna és nem tudott megmozdulni ülőhelyéből. Pedig az éles, szagató fájdalmat még csak később kezdte érezni a harmadik-negyedik nyilnál, amely befuródott a bundáján át az élő, meleg husába és vérkutat ásott a bőrén keresztül... Csak akkor ocsudott, amidőn az ember eldobta iját és és lándzsát ragadva a közvetlen közelébe lépett, hogy halálos szurással végezzen vele. — A medve bámészan, bambán nézte őt és még most se gondolt a védelemre, bár a lándzsa kőhegye ott cikázott már az orra előtt: Lehet azonban, hogy mindezt nem látta, a világ elhomályosodott előtte, a vérvesztés tunyává tette és elrabolta energiáját... Az ember pedig késlekedett a halálos döféssel. Szinte megzavarta, bántotta az állat buta gyámoltalansága. Ő véres viadalra számított, méltó ellenfelet keresett és ime rettegett hatalmas ellenfél helyett egy tunya hustömeget talált.

Elkezdte ingerelni a vérző állatot, amely nyöszörgött fájdalmában; megcsiklandozta orrát, apró szurásokat irányozott a lágyéka felé. Olyannyira elbizakodott, hogy minden elővigyázatról megfeledkezve, egész a medve elé állt, érezte annak lehellejét, látta vonagló lilás inyét és hallotta az orrlyukain ki- és betóduló levegő süvöltését.

A kutya pedig nevezhetetlen nagy félelmet állott ki ez alatt. Ő rettenetes veszedelmeket olvasott ki a vadállat vérbenforgó

szeméből és látta, hogy az alattomosan készülődik ellenfele lesújtására hatalmas talpaival, miknek érintése is biztos halál. Érzései összetorlódtak, túláradtak, nem tudott többé uralkodni magán és heves, artikulálatlan ugatásba tört ki. — A medve nem figyelt oda, dühösen morgott, ellenségét leste és figyelte annak ingerkedő mozdulatait. Az ember azonban nyomban meghallotta a vakkantást és egy szempillantásra férefordult kémielve, hogy nem jön-e ellene valamely újabb ellenség?

Ezt a röpke időt felhasználta a medve. Amint kimenekült a két szem bővülő ígézetéből, egyszerre visszatért minden energiája és bátor merészsége. Felemelte egyik első lábát és az ember felé suhintott éles körmeivel. Az félreszökött a halálos csapás elől, mely azonban így is hosszú véres sávot szakított a földetlen vállain, hátrált egy kicsit és emelt dárdával várta be nekidühöhdött ellenfelét. Ez előtt felfordult, elsötétült egyszerre a világ. Nem félt többé az ember lángoló tekintetétől s csak vad ösztön dolgozott benne, fejébe kergetve a vér zugó áradatát. A kidülledt két szeme villódzó fényben égett, mint a kárbunkulus.

— Öld meg, meg kell ölnöd amazt — ösztökélte egy belső hang és rárontott tiz mázsás testével törékeny ellenfelére.

Az se volt rest. Úgyesen tért ki minden támadás elől és e közben bámulatos ügyességgel osztogatta dőféseit. Mindkettőjüket előntötte már az élet piros folyama; a vér maga elbódította minden idegüket. Most ismét egy suhintás, de ezuttal az állal aczélkemény vállcsontját érte a dárda hegye és nyomban szerteporlott, mint a pánczélhoz ütődő puskagolyó.

Az ember azonnal észrevette ezt és egyszerre rettenetes bizonyossággal áll eiötte az a tudat, hogy teljesen fegyvertelen. Pedig a vad, bár utolsó erejétől is kezdte megfosztani a vérvesztés, még mindig veszedelmes ellenfél volt. Az őseember először sápadt el életében, látta feléje rohanni a medvét, amely elől kitérni már nem volt ideje. Pusztá kézzel, bika-nyakát előrefeszítve ment hát neki a vadállat oldalának mint valami faltörő-kos. A koponya és a bordák csattanva ütődtek össze, az ember feje szakajtönyira dagadt, de a medvének is betört három bordája.

— Krr, Krr... morgott fájdalmában a medve.

— Uuú! Uuú!... zugott az ember harci kiáltása. Az állatok, amelyek ezt hallották, rémülve futottak szét. A madarak riadtan rebbentek fel a közeli ágakról és elvitték a híret mindenfelé a rettentő párosviadalnak.

A kutya megigézve neszelte az először hallott emberi kiáltást. Nem tudott ellentállni többé egy belső titkos parancsszónak, amely arra ösztökölte, hogy az ember segítségére siessen. Előrohant a bokrok sűrűjéből, rávetette magát a medve hátára és dühösen tépte-marczangolta, azon igyekezve, hogy lerántsa a földre. A vadat kihozta sodrából ez a támadás, nem törődött többé a másikkal és így időt engedett az embernek, hogy elfusson a fa tövénél hagyott többi fegyvereiért. Mire visszatért, a kutyát kegyetleül megszabdalta a dühös fenevad; kitérte az egyik lábát és lehasogatta a füleit. A kutya panaszos üvöltéssel menekült be az őserdőbe, de a medve is utolsót vonaglott és átharapott torkával az utolsót hördülte.

Elvázott, kimúlt. Az ember pedig csodálkozva kereste mentőjét mindenfelé, de az nyomtalanul eltűnt. Míg lefejtette a medve bőrét, addig is úgy járt eszében az egész, mint egy megfejtethetlen csoda. Hogyan! Ebben a vérszomjas korszakban, a melyben halálos viaskodást vív minden élő minden élő ellen, lehetséges és nem csupán álom, hogy a légió ellenség közt akad a vérengző embernek egy barátja is...! Ez járt az ősember fejében akkor is, midőn patakvizzei kimosogatta és keserű hegesztő-füvel bekötöztette a vérző vállát és akkor is, midőn bevonult a medve gazdátlan barlangjába és lázálomban fetrengett azon a fekvőhelyen, amelyen előtte, való nap még a medve heverészett....

Egy héttel később újra megpillantotta a kutyát, amint a barlang körül ólálkodott. Az ősember éppen egy őzczombot piritótt nyárson s a kutya csodálkozva nézte a lobogó lángot, ami füstölve csapkodott fölfelé. — Már behegedtek a sebei, de még sántított és bicézkelve vitt el szájában egy félig lerágott csontot, amit hála fejében az ember vetett oda neki. Ezentul mindennapos vendég lett a kutya és egy napon, midőn kilépett barlangjából az ősember, hát meglepetten látta, hogy ott hever a fűben, nyugodtan alszik és ébredésekor nem fut el ijedten, miként a többi állatok. E helyett a földet surolva kuszik oda a lábaihoz.

Az ember tünösködik: ne rugja-e odébb?...

Terhére van ez a magyarázhatatlan vonzalom; az ő kegyetlen, durva szíve nem kér és nem vár senkitől szeretetet és ragaszkodást! Hirtelen lehajlik egy kavics után, hogy megdobja és elriassza magától a félénk ebet.. éppen mint azt az asszonyi állatot is a minap, aki a kunyhója körül settenkedett.. Eh! ei

fog üzni ezután is magától mindenkit. Ő szabadon és függetlenül akar élni! — Megcsapkodja a földre kuporodó állatot egy suhogó nyirfaveszővel.. az meg se moczan. Megdobja görönggyel az még közelebb huzodik hozzá és tekintetében olyan kifejezéssel, mintha hűséget fogadna egy egész életre, megnyalja a kezét amely megdobta és meg azt, amelyik megvesszőzte.

Az ősemler zavarba jön. Ellágyul. Megdobban a kérges szive. Megolvad a lelkére fagyott kegyetlenség és szinte anélkül, hogy tudná, mit csinál, lehajlik és megsimogatja a kiéhezett dögöt, amelynek durva bőre még csapzott a medve véréből..

..És ezóta szövetséges társakká lettek az ember és a kutya. Együtt jártak a vadászatra és a kutya megelégedett azzal, amit a gazdája jóindulata juttatott neki.

Hogy idáig jutottam ezzel az írással, im nyiszorog a szobaajtó és besompolyog rajta az én hűséges, dióbarna szemü kopóm. Ide kuporodik egyenest az íróasztalomhoz, karikába fékszik a lábaimnál, rám néz és megnyalja az én simogató kezemet.

És ebben a nézésben, ebben a kézcsókban benne van ama szerződés megújítása és megpecsételése, melyet az ő őse az én barlanglakó ősmmel kötött messze és régen ott az őserdő mélyén.

Állatvédelem és állatvilág.

Állatvédelem és embernevelés. Előkelő kézből kapjuk a következő nyílt levelet, mely egy okos, életrevaló, egészséges ideát pendít meg:

Nagyméltóságú Miniszter urak!

(Kultusz, földmívelési és belügy.)

Hogy hazánk álladalmi berendezkedésével járó sok irányú teendő lekötö Exczellenziátoknak összes erejét, igénybe veszi minden idejét: annyira köztudomásu, hogy e tény a vita keretén kívül állónak tartom; s mert ezt ilyennek ősméri el mindenki, ebből okszerűen következik, hogy előtérbe állított kérdésem és kéréssem nem vád a multa, hanem irány-jelölés a jövőre, mely szerintem kihatásaiban oly fontos és sikeres lehet, hogy megérdemli talán e nyílt levelet.

E sorok szűk keretében nem fér el ama törvények felsorolása melyek „az állatvédelemről”; továbbá „hasznos” és „kártékony” madarainkról rendelkeznek.

Nem csoportosíthatom azokat az okokat sem itt e helyen, melyek népnevelési, közgazdasági és közrendőri tekintetknél fogva az állatvédelem fontosságát és messze kínató következményeit bizonyíthatnák. Én azt hiszem, elég rámutatnom arra a sziszifusi nagy küzdelemre, a melyet évtizedek óta nagyobb buzgalommal mint sikerrel az állatvédő-egyesületek folytatnak a nélkül, hogy e humánus, lelkes csapat anyagi és erkölcsi ereje növekednék.

Felvetem azért egész tisztelettel a kérdést: vajjon nem lenne-e célravezető az *összes* állami iskolák számára egy oly általánosan kötelező rendelet kibocsátása, mely »a népnevelési«
intézetekben az »állatvédelem«
szükségének és hasznos voltának ismertetését előírja s ezzel évenként félmillió gyermek erkölcsi érzéke fog finomodni s ugyanannyi legalább sejtelmet fog vinni magával az életbe arra nézve, hogy miért van tiltva az állatok kinzása, a hasznos madarak irtása; s miért rendeli el évenként a hatóság a hernyó, sáska és egyéb kártékony állat irtását. Á népet *nevelni* jó s ez sok rendelet sikerét biztosítja a jövőben
Egy állatvédő.

A kigyó mint — háziállat. Ime bizonyosága annak, hogy nincs az a kártékony ellenség, melyet ne lehetne a hasznunkra nevelni. A tropikus égájak legfélelmetesebb fenevadja, a kigyó, háziállat szerepét is játsza némely vidéken, amint ezt az „Echo de Paris“ ban egy utazó írja. Természetesen nem mindegyik kigyó alkalmazható a háztartásban, csupán egy fajtája, a brazillia „zsiboja“ kigyó. A brazilliai köztársaság némely részében ezt a kigyót valósággal dresszirozzák a benszülöttek s főleg arra tanítják, hogy patkányokat és egereket pusztítson. A zsiboja kicsiny, alig két-három arasznyi hosszúra nő, könnyen megszelidíthető és ilyenkor aztán még ragaszkodik is a gazdájához. Nappal ott alszik mozdulatlanul a lépcsők részeiben, vagy a pince zugában, hanem alkonyatra felébred és vadászni indul. Rendkívül fürgén sikló teste észrevétlenül sompolyog kiszemelt áldozata felé s mielőtt az felocsudnék a támadásra, már agyonmarta a kigyó. Támadásainak ügyességét tanulmányozta az utazó, aki tapasztalatait megírta. Mindig az áldozata nyakcsigolyáját igyekszik a fogai közé kapni s azt szempillantás alatt kicsavarja. De nem nyeli el a zsalmányát, mint a többi kigyók szokták, hanem csak az agyvelejét szívja ki. A házban, ahol megtelepedik, rövidesen otthonossá lesz s mint a jó eb, mindig hazatalál, ha elviszik a háztól messzire. Tettek is kísérletet ilyen irányban a kigyóval és rendkívül érdekes eredménnyel: a zsiboja tíz mértföldnyi távoból is visszatalált a gazdájához. A hasznos kigyót tenyésztik a benszülöttek s egész falvak foglalkoznak a csuszó-mászó háziállat dresszirozásával. Riode-Janeiroban rendes piaca is van s az ára öt és hat korona közt váltakozik. Most kereskedelmi hajókon tesznek kísérletet a kigyóval és pedig igen jó eredménnyel.